

مروری کوتاه بر مبارزات ضداستبدادی و ضداستعماری زنان در تاریخ معاصر ایران

محمد حسن رجیبی دوانی/ **بخش دوم و پایانی**

سیاسی در کشور پدید آمد و بسیاری از زنان که به اجبار کشف حجاب کرده بودند، به حجاب روی آوردند. فعالان سیاسی هم با تشکیل احزاب و جمعیت‌های سیاسی، از طریق مطبوعات و اجتماعات، به فعالیت پرداختند. گروهی از نمایندگان مستقل مجلس به رهبری دکتر مصدق و با حمایت آیت‌الله کاشانی رحمه‌الله علیه طرح ملی‌شدن صنعت نفت در سراسر کشور را در آخرین روزهای اسفند ۱۳۲۹، در مجلس شورای ملی به تصویب رساندند و متعاقب آن، دکتر مصدق به نخست‌وزیری رسید و ملی‌شدن صنعت نفت را – که نقش عمده‌ای در اقتصاد انگلستان داشت – در دستور کار قرار داد و با «خلع ید» از «شرکت نفت ایران و انگلیس»، همه مدیران و کارکنان انگلیسی شرکت، همراه با خانواده‌های‌شان ایران را ترک کردند.

در تظاهرات و راهپیمایی‌های اعتراض‌آمیز سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷، زنان سراسر کشور نقش مؤثری در گسترش انقلاب و تقدس بخشیدن به آن ایفا کردند. امام خمینی رحمه‌الله علیه نیز از آغاز تحکرات سیاسی منتهی به انقلاب، بر نقش مؤثر آنها در تظاهرات ضد رژیم شاه تأکید می‌ورزید و بارها در سخنرانی‌ها و اعلامیه‌های خویش، از شرکت پرشور آنان تحلیل می‌نمود و پس از انقلاب نیز همچنان آنان را به حضور فعال در همه صحنه‌های سیاسی و اجتماعی و علمی دعوت می‌کرد و حتی نقش آنان را در انقلاب اسلامی بیش از مردان برمی‌شمرد و به مقام شامخ معنوی آنها در اسلام اشاره می‌فرمود تا جایی که اظهار داشتند: «مرد از دامن زن به معراج می‌رود.»

دولت انگلیس برای شکست دولت مصدق، خرید نفت از ایران را تحریم کرد و به‌منظور تضعیف دولت، از طریق عوامل خود در داخل کشور، به ایجاد آشوب و ناامنی و احتکار کالا پرداخت. دکتر مصدق برای اداره امور مالی کشور، طرح «اقتصاد بدون نفت» را به اجرا گذاشت و برای تأمین کسری بودجه دولت، خرید اوراق «قرضه ملی» را اعلام نمود. آیت‌الله کاشانی رحمه‌الله علیه به‌همراه جمعی از مراجع و علما، با صدور اعلامیه‌هایی، مردم را به خرید اوراق قرضه و کمک مالی به دولت تشویق کردند.^۱ بسیاری از مردم ایران، به‌ویژه زنان و دختران با خرید اوراق قرضه و اهدای جواهرات و زیورآلات‌شان، به کمک دولت شتافتند و بار دیگر غیرت ملی و وطن‌دوستی و دشمن‌ستیزی‌شان را به نمایش گذاردند.^۲

پس از درگذشت آیت‌الله بروجردی رحمه‌الله علیه در فروردین ۱۳۴۰، رژیم شاه به‌گمان خود، زمینه مناسب را برای اجرای برنامه‌های ضداسلامی‌اش فراهم دید که در رأس آنها رسمیت‌بخشیدن قانونی به فرقه بهائیت بود که به‌عنوان ابزار صهیونیسم و در خدمت منافع آن، در همه شئون کشور علیه باورها، ارزش‌ها و مقدسات اسلامی و منافع ملی فعالیت می‌کرد. علاوه بر آن، رژیم شاه با تبلیغات زیاد تلاش داشت، با طرح مسئله انحرافی «آزادی زنان» و

ادامه از شماره قبل

مقاومت منفی زنان در دوره اقتدار و اختناق رضاخان، فصل درخشانی از جریان مبارزات آنها در تاریخ معاصر ایران است. پس از تثبیت پایه‌های سلطنت رضاخان، وی دست به اجرای طرح‌های استعماری زد که همان زدودن هویت اسلامی از فرهنگ و تاریخ و جامعه ایران و ایجاد هویت ملی جدید برای مردم ایران بود که بر دوپایه باستان‌گرایی و تجدد قرار داشت. بدان‌منظور، دست به اقداماتی زد تا به‌گمانش، ملتی جدید و متکی بر آیین و آداب و رسوم قبل از اسلام و ضمناً متجدد و پیشرفته و متفاوت با گذشته پدید آورد؛ لذا دست به تغییر لباس مردان زد و چون حجاب را مانع پیشرفت زنان می‌دانست، به‌زور تبلیغات و سرنیزه، کشف حجاب آنان را اجباری کرد. از آن پس مأموران انتظامی به‌زور، حجاب از سر زنان برمی‌داشتند و حتی زنان باحجاب را در کوچه و خیابان تا خانه‌های‌شان تعقیب می‌نمودند و به منازل‌شان وارد شده و آنها را دستگیر نموده و به کلانتری برده و بازداشت می‌کردند. همچنین برای تعمیم بی‌حجابی دستور داده شد که همه ادارات و اصناف، مجالس جشن مختلطی تشکیل دهند و مردان به‌همراه همسران بی‌حجاب‌شان در آنها شرکت نمایند. این اقدام ضدانسانی به یکسان در همه شهرها و دربار همه طبقات جامعه اجرا گردید. گروهی از زنان به میل و اختیار و یا از سر ناچاری تن به کشف حجاب دادند؛ اما بسیاری از آنان برای حفظ عفاف و حجاب خود، مقاومت منفی نشان دادند؛ بدین معنی که به نشانه مخالفت با کشف حجاب اجباری رضاخانی، سال‌ها خانه‌نشین شدند و برای امور ضروری، در دل تاریکی شب و به‌دور از چشم مأموران، همراه با یکی از محارم‌شان رفت و آمد می‌کردند.

این اقدامات خشن و ضدانسانی، به‌نام «آزادی زن» صورت می‌گرفت و حال آنکه زنان، پیش از آن، از آزادی و منزلت اجتماعی برخوردار بودند و «ناموس جامعه» تلقی می‌گردیدند؛ درحالی‌که پس از کشف حجاب، شان و منزلت و حرمت اجتماعی آنها به‌میزان زیادی در جامعه مخدوش گردید و رو به کاهش نهاد؛ به‌گونه‌ای که بعد از حمله متفقین به ایران و تبعید رضاخان از کشور، نیروهای آمریکایی در ایران، در جلوی چشم مردم، به زنان تعرض می‌کردند و حتی در خارج از شهر تهران و اهواز اردوگاه‌هایی برای خوشگذرانی ایجاد نمودند؛ اما برخلاف گذشته واکنشی از سوی مردم علیه آنان نشان داده نمی‌شد؛ زیرا پیش از آن و در دوره رضاخان با انجام کشف حجاب، حرمت آنها در جامعه عملاً دریده شده بود.

پیتر آوری، ایران‌شناس معروف انگلیسی راجع به آزادی‌های اجتماعی زنان ایرانی در گذشته و تا قبل از کشف حجاب و مقایسه آن با آزادی اجتماعی زنان انگلیس می‌نویسد: «ا در گذشته] اگرچه زنان [ایرانی] حجاب داشتند و در برابر مردهای نامحرم. به‌جز اقوام نزدیک خود. ظاهر نمی‌شدند؛ اما از نفوذ چشم‌گیری در امور داخلی خانه و نیز امور دولتی برخوردار بودند. آزادانه رفت و آمد می‌کردند؛ به بازار و به خانه دوستان‌شان می‌رفتند. معمولاً زن‌ها به زیارت عتبات می‌رفتند که دورترین آنها مشهد (در استان خراسان) و نجف و سایر عتبات در عراق بود. تعداد سفرهایی که زنان ثروتمند ایرانی می‌رفتند، بیشتر از یک زن انگلیسی بود...»^۳

پس از سقوط و تبعید رضاخان، به‌سبب نفرت و انزجار عمومی از فشار و اختناق رژیم وی و عدم واکنش نسبت به حضور نیروهای متفقین در کشور، از شدت اختناق دوره رضاخانی کاسته شد و آزادی‌های نسبی مذهبی و اجتماعی و

آیت‌الله سیفی مازندرانی معیار موفقیت دولت سفره مردم است

آیت‌الله سیفی مازندرانی در دیدار با دکتر حسین جوشقانی و دکتر سیدعلی روحانی از معاونان و مشاوران وزیر اقتصاد و دارایی، به آسیب‌شناسی چالش‌های کنونی اقتصاد ایران پرداخت و «کیفیت نامناسب تولیدات» و «ساختار ربوی بانک‌ها» را دو لبه قیچی برای قطع ریشه‌های تولید در کشور توصیف کرد. این استاد خارج حوزه علمیه قم در ابتدای سخنان خود در این دیدار، ضمن دعوت همگانی به همکاری با برنامه‌های اجرایی کشور، بر لزوم همراهی با دولت تأکید کرد.

وی با بیان اینکه همه باید از اقدامات مثبت اقتصادی دولت حمایت و با آن همکاری کنند، خاطرنشان کرد: حمایت از دولت وظیفه است؛ اما باید توجه داشت که این اقدامات اقتصادی زمانی مثبت و موفق شناخته می‌شود که نتیجه و آثار آن بر سفره مردم و در زندگی روزمره آنان به‌طور ملموس مشهود باشد. صرف ارائه آمار کافی نیست؛ بلکه مردم باید بهبود معیشت را احساس کنند.

بی‌اعتمادی مردم؛ پاشنه آشیل تولید ملی

آیت‌الله سیفی مازندرانی، مهم‌ترین عامل رکود حاکم بر کارخانه‌ها و صنایع را ضعف کیفیت دانست و با اشاره به ذهنیت منفی ایجادشده در جامعه، تصریح کرد: متأسفانه امروز این باور در ذهن مردم رسوب کرده که تولید داخلی کیفیت لازم را ندارد و این مسئله از لوازم خانگی تا سایر کالاها را شامل می‌شود. همین بی‌رغبتی عمومی و هجوم برای خرید کالای خارجی، به‌طور قطع، موجب از کارافتادن چرخ‌های صنعت و رکود کارخانه‌ها شده است. این استاد خارج حوزه علمیه قم، با تأکید بر اینکه همه تولیدات در یک سطح نیستند، افزود: تولید می‌تواند صد درجه داشته باشد؛ از کالای ینجل و ضعیف تا کالایی که نه‌تنها با نمونه خارجی رقابت می‌کند، بلکه از آن برتر است؛ اما مردم باید تفاوت این درجات را احساس کنند.

حمایت هوشمند بر اساس «درجه‌بندی کیفیت»

آیت‌الله سیفی مازندرانی، راهکار برون‌رفت از این وضعیت را تغییر مدل حمایت‌های دولتی و اقتصادی دانست و متذکر شد: نباید حمایت‌ها کوکروانه باشد؛ بلکه بر اساس یک سیستم دقیق «رتبه‌بندی و درجه‌بندی کیفیت» توزیع شود.

این استاد حوزه گفت: اگر تولیدکنندگان بفهمند که میزان حمایت‌های اقتصادی، بازاریابی و حتی تخفیف‌های مالیاتی، مستقیماً تابع کیفیت کالای آن‌هاست، قطعاً برای ارتقای محصول خود تلاش خواهند کرد. کیفیت تولید، حرف اول را در ایجاد نشاط در کارگاه‌های صنعتی می‌زند و هیچ عاملی به‌اندازه آن در جذب مشتری و استقلال اقتصادی دخیل نیست.

توقف واردات با بخشنامه ممکن نیست

وی در ادامه به مسئله واردات بی‌رویه اشاره کرد و راه مقابله با آن را در اصلاح بازار تقاضا دانست و خاطرنشان کرد: زمانی که تولید داخل با کیفیت باشد و مشتری جذب کند، واردکننده خود به‌خود عقب می‌نشیند. واردات زمانی صورت می‌گیرد که بازار تقاضا وجود داشته باشد؛ اگر کالای ایرانی باکیفیت باشد و مردم استقبال کنند، دیگر بازاری برای جنس خارجی نمی‌ماند و واردات به‌طور طبیعی متوقف می‌شود. این همان مسیری است که به عزت و استقلال اقتصادی منجر می‌شود.

بهره‌های سنگین بانکی، تولید را زمین‌گیر کرده است

آیت‌الله سیفی مازندرانی با انتقاد صریح از عملکرد بانک‌ها و مسئله «ریا» و با استناد به آیات و روایات، بهره‌های نامتعارف بانکی را عامل مستقیم تعطیلی کسب‌وکارها دانست.

وی با ابراز تأسف گفت: «تولیدکنندگان خلاق و توانمندی که دستشان از سرمایه کوتاه است، به بانک پناه می‌برند؛ اما بهره‌های سنگین، کمر آن‌ها را می‌شکنند و اجازه نمی‌دهد که روی پای خود بایستند.

جمع‌بندی راهکارها

آیت‌الله سیفی مازندرانی در پایان، دو راهکار عمده را برای رونق تولید داخل ضروری دانست:

- اصلاح نظام بانکی: حذف بهره‌های ویران‌گر که مانع رشد تولیدکنندگان واقعی است.
 - مدیریت هوشمند حمایت‌ها: ایجاد بستر رقابت، بازاریابی حرفه‌ای و کاهش مالیات برای صنایعی که در «رتبه‌بندی کیفیت» نمره عالی کسب می‌کنند.
- وی تأکید کرد: حمایت اقتصادی باید به‌گونه‌ای به کیفیت گره بخورد که تولیدکننده بداند، بقا و رونق کارش، در گروی جلب رضایت مشتری است.

که مورد تأیید قانون اساسی است– زنان از قوانین حقوقی، حتی مقررات تجاری برخوردار بوده، در تمام مراحل می‌توانند از حقوق حقه خود مانند مردان دفاع کنند.

رایعاً، استناد به منشور سازمان ملل هم در مواردی که با قوانین مقدس اسلام منافات دارد، طبق قانون اساسی، بی‌مورد است و خود سازمان ملل نیز با تحمیل نظریات به مردم، مخالف می‌باشد و این، احمقانه است در زمانی که ملل متمدن– بنا به‌نوشته دانشمندان‌شان– به اسلام متمایل می‌شوند، ما آن را کنار بگذاریم؛ بنابراین، زنان مسلمان ایران اعلام می‌دارند:

(یک حقوقی که در قانون مقدس اسلام بنا به تشخیص علمای اعلام (مدیران و سرپرستان انجمن‌ها و گردیده، کافی و کامل است. فقط باید در دست قضات و مجریان صالح قرار گیرد.

دو) کلیه مطالبی که اخیراً به‌نام زنان ایران و به‌نماینده‌گی از طرف آنان منتشر گردیده است، جداً تکذیب می‌گردد و هرکس برخلاف نظر علمای اعلام عمل نماید، مورد تنفر قاطبه زنان ایران است.

سه) چون مفاسدی که از بی‌حجابی زنان سرچشمه گرفته، همه را به تنگ آورده و ضمناً حجاب مانع رشد فکری و تحصیلات علمی نیست، باید جهت حفظ عفت و اخلاق عمومی، برنامه‌هایی برای باحجاب‌شدن عموم زنان تهیه و اجرا گردد. (مدیران و سرپرستان انجمن‌ها و کانون‌ها و جلسات اسلامی زنان ایران)^۴

با آغاز نهضت روحانیون به رهبری امام خمینی رحمه‌الله علیه در سال ۱۳۴۱، بسیاری از زنان مؤمن کشور حمایت‌شان را از ایشان اعلام داشتند. بعد از دستگیری امام در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، گروهی از زنان محلات فقیرنشین قم با شعار «یا مرگ یا خمینی»، به‌نشانه هبستگی با امام و مخالفت با دستگیری ایشان، تظاهرات کردند که آماج حمله مأموران نظامی قرار گرفتند.

در تظاهرات و راهپیمایی‌های اعتراض‌آمیز سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷، زنان سراسر کشور نقش مؤثری در گسترش انقلاب و تقدس بخشیدن به آن ایفا کردند. امام خمینی رحمه‌الله علیه نیز از آغاز تحکرات سیاسی منتهی به انقلاب، بر نقش مؤثر آنها در تظاهرات ضد رژیم شاه تأکید می‌ورزید و بارها در سخنرانی‌ها و اعلامیه‌های خویش، از شرکت پرشور آنان تجلیل می‌نمود و پس از انقلاب نیز همچنان آنان را به حضور فعال در همه صحنه‌های سیاسی و اجتماعی و علمی دعوت می‌کرد و حتی نقش آنان را در انقلاب اسلامی بیش از مردان برمی‌شمرد و به مقام شامخ معنوی آنها در اسلام اشاره می‌فرمود تا جایی که اظهار داشتند: «مرد از دامن زن به معراج می‌رود». بعد از امام نیز مقام معظم رهبری بارها بر نقش بی‌بدیل بانوان در عرصه‌های گوناگون در خدمت صادقانه به انقلاب و مقابله با توطئه‌های ضدانقلاب تأکید نموده‌اند.

بدین‌ترتیب، زنان پس از انقلاب در همه عرصه‌های سیاسی و در خنثی‌کردن تبلیغات زهرآگین دشمنان داخلی و خارجی نظام و حضور فعال در پشت جبهه‌های جنگ تحمیلی نقش مؤثری ایفا کردند تا جایی‌که فرزندان‌شان را با افتخار و سرافرازی برای رفتن به جبهه‌های نبرد با دشمن یعنی بدرقه می‌کردند و دوری و شهادت آنها و همسران و برادران‌شان را صبورانه تحمل می‌نمودند و آن را هدیه به انقلاب اسلامی و پیشگاه خداوند متعال می‌دانستند و در ازای این هدایای گران‌بها هیچ‌گونه چشمداشت مادی از نظام جمهوری اسلامی نداشتند، جز آنکه انقلاب از مسیر الهی خود خارج نشود و خون عزیزان‌شان هدر نرود.

ادامه در صفحه ۵